

Проф. др Оливер ЛАЈИЋ
Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд
Ана ДИДАНОВИЋ
Факултет безбедности Универзитета у Београду

ДОИ: 10.5937/bezbednost2203022L
УДК: 343.575-053.6(497.11)“2010/2020”

Оригинални научни рад
Примљен: 27. 6. 2022. године
Ревизија: 7. 10. 2022. године
Датум прихватања: 12. 12. 2022. године

Малолетнички нарко-криминал у Србији – стање и кретање

Апстракт: Све израженија повезаност малолетника са кривичним делима нарко-криминала представља проблем са којим се већ дуже време суочава наше друштво. Међутим, и поред тога, незнатан је број публикација које се баве овако деликатном облашћу. Пре свега, неопходно је указати на изразито повећање броја кривичних дела повезаних са ојојним дројама у којима се малолетници појављују у улози учинилаца, што је један од основних циљева овог рада. Неопходност истраживања повећања броја кривичних дела и осуда малолетника за наведену групу кривичних дела произилази из чињенице да је у осталим категоријама кривичних дела примећено смањење малолетних учинилаца, док код групе кривичних дела против здравља људи, у коју су инкорпорирана кривична дела злоупотреде ојојних дроја, број малолетних учинилаца континуирано расте. Подаци Републичког завода за статистику омогућавају увид у новонастало стање малолетничког нарко-криминала, док подаци Министарства унутрашњих послова дефиниране приказују кретање ове деликатне појаве. Кроз статистичке податке Министарства унутрашњих послова приказано је кретање малолетничког криминала у вези са ојојним дројама у Републици Србији током периода од десет година, као и старосна и полна структура малолетних извршилаца ове групе деликта. Намера аутора је да се кроз приказ стања и кретања појаве малолетничког нарко-криминала скрене пажња на распрострањеност овог проблема.

Кључне речи: малолетници, нарко-криминал, пријаве, осуде, њолна и сѣаросна сѣрукѣура.

Увод

Малолетнички криминал је област која последњих година окупира посебну пажњу јавности. Када се говори о криминалу малолетника, мисли се на извршење дела која су инкриминисана у кривичном законодавству, тачније Кривичном законнику Републике Србије, од стране малолетних лица, тј. лица узраста 14 до 18 година.¹

Међу ауторима који су се бавили проблематиком малолетничког криминала постоје различита схватања и дефинисања овог појма. Најчешће су у питању несугласице у одређивању понашања која се могу подвести под термин *малолетнички криминал* и њему сличних појмова, попут *малолетничке делинквенције* или *пресѣуиѣниѣива младих*.

Малолетничко преступништво се може посматрати у ужем и ширем смислу. Према ужем, формално-правном схватању, оно обухвата понашања која су кривичним законодавством инкриминисана као кривична дела. Овим видом малолетничког преступништва обухваћена су и понашања којима се крше административне норме, тј. прекршаји, као и социјално-патолошка понашања. Међутим, сагледавањем кривичноправне литературе може се доћи до закључка да се малолетничко преступништво у ужем смислу често означава као малолетнички криминал (Јовашевић, 2006: 280). Према ширем схватању, малолетничко преступништво обухвата све форме девијантног понашања малолетника, од предделинквентног понашања до понашања које подразумева кршење норми кривичног права. Малолетничко преступништво у ширем смислу односи се на сва понашања малолетника којима се крше правне норме једног друштва или активности малолетних лица или малолетних група које представљају значајније кршење било које друштвене норме (Константиновић, Ристановић, Костић, 2009: 223).

Према Шкулићевом мишљењу, када говоримо о пунолетним учиниоцима кривичних дела, примереније је употребљавати тер-

¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичнојравној зашѣиѣиѣи малолетних лица, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005.

мин „криминал”, док је за вршење кривичних дела од стране малолетника адекватније користити термин „делинквенција”. Исти аутор појмом делинквенције не обухвата тзв. антисоцијална понашања, као друге облике вршења деликата (Шкулић, 2011: 27). Разлог за овакво дефинисање појма малолетничког противправног понашања аутор налази у чињеници да су малолетници посебно осетљива категорија и да се налазе у специфичном животном периоду када би се њихова стигматизација као „криминалаца” негативно одразила на њих и потенцијално утицала на наставак кримогеног сукоба са друштвом (Шкулић, 2011: 17–18).

Игњатовић даје другачије теоријско објашњење ових појмова. Према његовом схватању, употреба термина „малолетничка делинквенција”, када се говори о кривичним делима која врше малолетна лица, ствара непотребну конфузију. С обзиром на то да делинквенција представља вршење у праву кажњивих радњи, односно деликата, што не подразумева вршење само кривичних дела, већ и прекршаја, привредних престапа, као и дисциплинске кривице, употреба термина малолетничка делинквенција подразумевала би бављење разноврсним делима којима је заједничко то да их врше лица одређеног узраста. Игњатовић истиче да „тако долазимо у апсурдну ситуацију да противправна дела које (код нас) чине лица узраста 17 година 11 месеци и 15 дана називамо ‘делинквенција’, а те исте акте ако их учине 20 дана касније постаје део појаве коју означавамо као ‘криминалитет’” (Игњатовић, 2015: 20).

У наставку рада ће за означавање извршења кривичних дела која врше малолетници, пре свега оних повезаних са опојним дрогама, бити коришћен термин „криминал малолетника”.

Постоје различити методи за утврђивање стања криминала малолетника, међутим, подаци правосудне статистике представљају незаменљив извор информација када је реч о распрострањености овако деликатне појаве. У Србији, један од таквих извора је Републички завод за статистику, у оквиру којег налазе се подаци о регистрованим учиниоцима кривичних дела и прекршаја. Поред тога, значајан извор за долажење до сазнања о тенденцијама кретања малолетничког криминала, посебно оног повезаног са злоупотребом психоактивних супстанци, представљају подаци Сектора за аналитику, телекомуникационе и информационе технологије Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Такође,

и научни радови других аутора који су се бавили проблематиком малолетничког криминала омогућавају нам увид у стање и кретање наведене појаве.

Статистички подаци у вези са бројем кривичних пријава, оптужења и осуда малолетних лица у периоду од 2010. до 2020. године омогућавају приказ стања, као и тенденција кретања криминала малолетника у Србији. Током тог периода, а посебно од 2016. године, примећено је значајно смањење укупног броја кривичних дела повезаних са малолетним лицима. Ипак, изузетак постоји када је реч о групи кривичних дела против здравља људи, у којој се налазе кривична дела злоупотребе опојних дрога. Током последњих пет година приметан је пораст броја кривичних дела повезаних са опојним дрогама у којима се малолетници појављују у улози учинилаца. Узимајући у обзир друштвену опасност и последице које оставља та врста деликата, потребно је више пажње посветити овој области (Републички завод за статистику, 2021).

Криминал малолетника

Правосудна статистика у Републици Србији води одвојене евиденције о криминалу малолетних и пунолетних лица, што у великој мери олакшава долазак до података о малолетничком криминалу. Поред познатих података, који се налазе у званичним државним евиденцијама, постоји и изванредан број кривичних дела која су нерегистрована, што се у криминалистици означава као „тамна бројка криминалитета”, за чије су утврђивање од великог значаја студије самооптуживања. Анкете о самооптуживању усмерене су ка доласку до сазнања о свим врстама кривичних дела, али су већи изгледи да се тим методом дође до података о извршеним лакшим кривичним делима. Да студије о самооптуживању представљају значајан начин прикупљања података о криминалу малолетника, потврђује испитивање спроведено у Србији у периоду 2013. и 2014. године (Вујичић, 2020: 83). Наведено испитивање је обухватило 1.344 испитаника, ученика 20 школа, које се према степену образовања класификују на гимназије, средње стручне школе и основне школе. Подаци до којих се дошло приказују да у структури малолетничког криминала у ужем смислу доминантну улогу имају имовинска кривична дела, попут различитих облика крађа, затим уништење

и оштећење туђе ствари, вандализам, писање графита и сл. (Ковачевић, 2016: 19). Испитивање је показало да не постоје значајније разлике по питању пола, односно да нису регистроване статистички значајне разлике између дечака и девојчица у погледу понашања која представљају делинквенцију у ширем смислу. Разлика која постоји међу њима јесте склоност дечака да се чешће него девојчице упуштају у вршење различитих облика делинквенције у ужем смислу, као што је упуштање у разноврсне облике вандалистичког понашања, ношење оружја, учествовање у тучама, као и разних других понашања повезаних са испољавањем агресије и насиљем (Ђопић, 2016: 46).

Уколико се посматрају статистички подаци за период од 2011. до 2020, може се доћи до закључка о стању и тенденцијама кретања криминала малолетника у Србији. Наиме, према тим подацима, запажен је тренд опадања број кривичних пријава поднетих против малолетника, као и оптужења и осуда. У 2011. је забележен највећи број малолетних учинилаца кривичних дела, да би се током наредних година могао запазити све мањи број. У наведеном периоду изузеци су 2015. и 2016, када је регистрован повећан број кривичних пријава у односу на ранији период, као и за 2019. годину, током које је примећен нешто већи број малолетних учинилаца кривичних дела. Међутим, свеукупно стање и кретање малолетничког криминала показују тренд опадања извршења криминалних дела (Републички завод за статистику, 2021).

Табела 1. Малолетни учиниоци кривичних дела 2011–2020. године

Година	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Пријаве	4.323	3.913	3.844	3.110	3.355	3.643	3.465	2.744	2.903	2.524
Оптужења	3.140	2.946	3.300	2.522	2.535	2.505	1.992	1.849	2.002	1.750
Осуде	2.290	2.302	2.648	2.034	1.926	2.032	1.633	1.548	1.676	1.239

Уколико се посматрају подаци о структури пријављеног криминала малолетника током десетогодишњег периода, може се приметити да имовински деликти односе превагу по заступљености малолетних лица као учинилаца. Међутим, и број имовинских

кривичних дела је у значајнијем паду од 2017. године, што прати тренд опадања броја укупног броја кривичних дела повезаних са малолетницима. Наведени тренд је приметан и када су у питању кривична дела против живота и тела, као група деликата која по распрострањености следи након имовинских кривичних дела. Трећа група по заступљености су кривична дела против јавног реда и мира и правног саобраћаја, у оквиру које је, такође, запажено смањење броја кривичних пријава поднетих против малолетних лица. Иако је примећено смањење броја кривичних дела повезаних са малолетним лицима, у групи кривичних дела против здравља људи², у којој се налазе кривична дела у вези са опојним дрогама, регистровано је повећање броја кривичних пријава за малолетнике. Наведени тренд је посебно узео маха од 2017. године, када долази до изразитог повећања броја тих кривичних дела (Републички завод за статистику, 2021).

Табела 2. Упоредни приказ структуре пријављеног криминала малолетника за 2011. и 2020. годину

КРИВИЧНА ДЕЛА	2011.	2020.
Против живота и тела	13,4%	13,8%
Против слобода и права човека и грађанина	1,9%	4,8%
Против полне слободе	1,1%	2,4%
Против имовине	56,6%	48,7%
Против привреде	0,4%	0,3%

2 Група кривичних дела против здравља људи обухвата и следећа кривична дела: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗРС), неовлашћено држање опојних дрога (чл. 246а КЗРС), омогућавање уживања опојних дрога (чл. 247 КЗРС), непоступање по здравственим прописима за време епидемије (чл. 248 КЗРС), преношење заразне болести (чл. 249 КЗРС), преношење инфекције ХИВ вирусом (чл. 250 КЗРС), несавесно пружање лекарске помоћи (чл. 251 КЗРС), противправно вршење медицинских експеримената и испитивање лека (чл. 252 КЗРС), неуказивање лекарске помоћи (чл. 253 КЗРС), надрилекарство и надриапотекарство (чл. 254 КЗРС), несавесно поступање при справљању и издавању лекова (чл. 255 КЗРС), производња и стављање у промет штетних производа (чл. 256 КЗРС), несавесно вршење прегледа животних намирница (чл. 257 КЗРС), загађивање воде за пиће и животних намирница (чл. 258 КЗРС), тешка дела против здравља људи (чл. 259 КЗРС). Претпоставка аутора је да се повећање броја кривичних пријава у групи кривичних дела против здравља људи односи на кривична дела повезана са опојним дрогама, јер се малолетници, због својих година и биопсихолошких карактеристика, не могу наћи у улози учинилаца осталих кривичних дела против здравља људи.

КРИВИЧНА ДЕЛА	2011.	2020.
Против здравља људи	4,2%	9,8%
Против безбедности јавног саобраћаја	3,7%	1,7%
Против јавног реда и мира и правног саобраћаја	12,5%	10%

Имовинска кривична дела и даље имају доминанту позицију када је реч о групи деликата коју врше малолетници. Међутим, заступљеност извршења кривичних дела против имовине од стране малолетних лица бележи опадање у укупном броју учињених дела. Током 2011. године удео имовинских деликата у малолетничком криминалу био је 56,7%, да би током периода једне деценије тај удео достигао 48,7%, што представља позитивну промену.

Група кривичних дела против живота и тела следећа је категорија деликата коју малолетна лица најчешће чине. Удео који ова група кривичних дела има у укупном броју учињених криминалних дела током година није претрпела значајније промене. У 2011. тај удео је износио 13,4%, да би 2020. чинио 13,8%.

Кривична дела против јавног реда и мира и правног саобраћаја представљају наредну групу по заступљености и код ове групе деликата је током деценијског периода забележен тренд опадања извршења ових дела. Са 12,5% током 2011. године смањен је удео у укупном броју извршења на 10%.

У оквиру групе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина регистровано је највеће увећање, са 1,9% на 4,8%. Разлог за такво стање налази се у значајном броју кривичних пријава поднетих против малолетника за извршење кривичних дела злостављања и мучења (чл. 137 КЗРС) и угрожавања сигурности (чл. 138 КЗРС). Током 2020. године регистровано је 36 кривичних пријава за дело из члана 137 КЗРС, док је за дело угрожавања сигурности тај број чак 75 (Билтен Републичког завода за статистику, 2021: 14). Из наведеног се може закључити и да је у претходном периоду дошло до пораста заступљености извршења деликата насиља.

Кривична дела против полне слободе, такође, бележе велики пораст броја извршења у односу на ранији период. Приметна је заступљеност кривичних пријава поднетих против малолетника за извршење дела силовања (чл. 178 КЗРС), обљубе са дететом (чл. 180 КЗРС) и недозвољених полних радњи (чл. 182 КЗРС) (Билтен

Републичког завода за статистику, 2021: 14). Као и код групе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, и код дела против полне слободе приметан је тренд вршења кривичних дела која подразумевају примену силе или претње и могу се подвести под деликте са елементима насиља.

Алармантна ситуација постоји када говоримо о подацима у вези са групом кривичних дела против здравља људи, у којој се налазе кривична дела злоупотребе опојних дрога. У оквиру ове групе кривичних дела је током десет година дошло до изузетног повећања броја извршених дела са малолетницима у улози учинилаца. У 2011. години проценат распрострањености кривичних дела против здравља људи чинио је 4,2%, а 2020. године 9,8%, што значи да се заступљеност извршења ових деликата и више него дуплирала током тог периода.

Уколико се посматра структура пријављеног криминала малолетних и пунолетних лица у вези са извршењем кривичних дела против здравља људи, може се закључити да постоје изузетне сличности по питању заступљености те групе дела код обе категорије лица. Као што је претходно било речи, 4,2% је износила заступљеност извршења кривичних дела против здравља људи од стране малолетних лица током 2011. године, а код пунолетних лица је исте године тај број чинио 3,8%. У 2020. години и малолетна и пунолетна лица заузимала су по 9,8% заступљености за деликте повезане са опојним дрогама.

Табела 3. Заступљеност пунолетних и малолетних лица као учинилаца кривичних дела против здравља људи инкриминисаних у КЗРС

	Пунолетна лица	Малолетна лица
2011.	3,8%	4,2%
2020.	9,8%	9,8%

Овакво стање ствари је у супротности са тренутним стањем малолетничког криминала, који је у последњих неколико година *de facto* у паду. Изузетак представљају деликти насиља, који расту и у општој популацији и код малолетника.

Дефинисање криминала злоупотребе опојних дрога

Закон о психоактивним контролисаним супстанцама³ дефинише опојне дроге као супстанце биолошког, односно синтетичког порекла које се налазе на списку Јединствене конвенције о опојним дрогама из 1961. године, односно као супстанце које делују пре свега на централни нервни систем, смањујући тиме осећај бола, изазивајући поспаност или будност, халуцинације, сметње у моторним функцијама, као и друге патолошке или функционалне промене централног нервног система. Између осталог, наведени закон описује злоупотребу психоактивних контролисаних супстанци као употребу психоактивних супстанци које су забрањене, али и употребу психоактивних супстанци на начин, у количинама и за индикације за које нису прописане.

Наше кривично законодавство прописује три кривична дела која се односе на злоупотребу опојних дрога. У групи кривичних дела против здравља људи инкриминисани су неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗРС), неовлашћено држање опојних дрога (чл. 246а КЗРС) и омогућавање уживања опојних дрога (чл. 247 КЗРС)⁴. Када је реч о криминалу злоупотребе опојних дрога, могуће је направити дистинкцију између две велике групе, при чему би једну групу чинио тзв. нарко-криминал, док би другој групи припадао тзв. криминал који врше наркомани, односно зависници (Маринковић, Лајић, 2019: 292).

Организовани нарко-криминал један је од најозбиљнијих и друштвено најштетнијих облика криминалног деловања и обухвата недозвољену производњу, прераду, кријумчарење, транспортовање и продају опојних дрога. Делатност организованог наркокриминала најчешће предузимају криминалне групе, које често попримају и међународни карактер. Многе криминалне групе које се баве криминалом у вези са опојним дрогама специјализују се за производњу и промет једне врсте психоактивних супстанци, али постоје и групе које се не ограничавају на само једну врсту дрога (Бошковић, 2017: 85).

3 Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, Службени гласник Републике Србије, бр. 99/2010 и 57/2018.

4 Кривични Законик Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

Поред нарко-криминала, у оквиру криминала злоупотребе опојних дрога велики део заузима криминал зависника, тј. наркомана. Криминалу наркомана припадају кривична дела која зависници врше под утицајем опојних дрога, у стању апстиненцијалне кризе или страху од њеног наступања, или дела која чине како би дошли до наркотика или неопходних материјалних средстава за њихово набављање. Када је реч о првој групи кривичних дела која врше зависници, ту се могу пронаћи готово сви деликти, укључујући и најтеже врсте кривичних дела, док у другој групи доминирају имовински деликти (Маринковић, Лајић, 2019: 313).

Учешће малолетника у нарко-криминалу

Током деценијског периода дошло је до повећања како кривичних пријава, тако и оптужења и осуда малолетника за групу кривичних дела против здравља људи. Како наводи Николић, у односу на период од 2010. године, број кривичних пријава поднетих против малолетника за извршење кривичног дела из члана 246 КЗРС у 2010. години (175 кривичних пријава) и 2011. години (181 кривична пријава) био је повећан. Међутим, тај број је значајно умањен у 2012. и 2013. години, када је број пријава био 156 (у 2012) односно 127 (у 2013. години). Након тог периода долази до повећања броја кривичних дела извршених од стране малолетника у овој категорији (Николић, 2015: 181).

Табела 4. Малолетници учиниоци кривичних дела против здравља људи

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЗДРАВЉА ЉУДИ		
Година	2011.	2020.
Поднете кривичне пријаве	181	248
Предлог за изрицање кривичне санкције	206	355
Изречене кривичне санкције	138	259

Процентуална заступљеност кривичних пријава поднетих против малолетника за кривична дела повезана са опојним дрогама 2011. године износила је 4,1%, а током десет година тај број је повећан на чак 9,8%. Када се посматрају подаци о оптужењима и осу-

дама малолетника за ову групу кривичних дела, стање је још више забрињавајуће. Наиме, заступљеност предлога за изрицање кривичних санкција малолетницима, у оквиру укупног броја таквих предлога, чинила је 2011. године 6%, да би се тај проценат до 2020. године изразито повећао, на чак 20,9%. Слична ситуација постоји и по питању осуда малолетника за дела повезана са психоактивним супстанцама. У 2011. години је проценат изречених кривичних санкција малолетницима за ову групу деликата износио 6,5%, 2020. године је забележен удео од 20,2%.

Анализирајући податке Сектора за аналитику, телекомуникационе и информационе технологије Министарства унутрашњих послова Републике Србије за период од 2010. до 2020. Године, који су у вези са извршењем кривичних дела злоупотребе опојних дрога од стране малолетних лица, могуће је доћи до закључка о стању криминала малолетника повезаног са психоактивним супстанцама. Подаци о овој врсти криминала могу се разврстати у три категорије. Прву категорију чине подаци о броју извршених кривичних дела из чланова 246, 246а и 247 КЗРС, по свим ставовима, у периоду од 2010. до 2020. године. Друга група података односи се на старосну структуру извршилаца наведених кривичних дела у истом раздобљу, док трећа група података има за циљ приказивање полне структуре малолетних учинилаца кривичних дела нарко-криминала.

Статистички подаци о укупном броју извршених кривичних дела из чланова 246, 246а и 247 КЗРС од стране малолетних лица претежно говоре у прилог томе да се малолетници чешће него раније налазе у улози учинилаца тих кривичних дела.

Према статистичким подацима, у периоду од 2010. до 2020. године, за кривично дело из члана 246 КЗРС, односно дело неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, за основни облик тог дела из става 1, забележено је повећање броја кривичних дела извршених од стране учинилаца наведене категорије. Најизраженија је била 2018. година, када је забележен и највећи број учинилаца тог деликта – чак 94 (САТИТ). Податке за 2020. годину требало би узети са резервом, с обзиром на то да се у том периоду свет суочио са ситуацијом изазваном коронавирусом. У Србији је проглашено ванредно стање, а Влада Републике Србије је донела

Уредбу о мерама за време ванредног стања⁵, у којој су, између осталог, прописана привремена ограничења или забране кретања на јавним местима, као и забрана окупљана грађана. У оквиру ових мера затворене су границе, одређене институције, школе, угоститељски објекти, клубови итд. Због наведених околности, сматрамо да би податке о броју извршених кривичних дела током 2020, посебно оних повезаних са опојним дрогама и њиховим стављањем у промет, требало посматрати са дозом резерве.

Табела 5. *Крећање броја извршених кривичних дела из члана 246 КЗРС, став 1, од стиране малолетних учинилаца за период 2010–2020. године*

Што се тиче другог става члана 246 КЗРС, тачније, привилегованог облика који инкриминише неовлашћено узгајање опијумског мака или психоактивне конопље, као и других биљака из којих се може добити опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, регистрован је пад у броју извршених дела, али је евидентно да се та врста деликата врши у знатно мањем броју него она из става 1. Наиме, у периоду од десет година забележено је само 17 учинилаца овог дела.

Трећи став члана 246 КЗРС, који дефинише да је дело из става 1 извршено од стране групе, или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, такође бележи пад у броју учињених дела од 2010. године. Овај податак је позитиван,

⁵ Уредба о мерама за време ванредног стања, Службени гласник Републике Србије, бр. 63/2020.

јер само обележје нарко-криминала подразумева организованост у криминалне групе и вршење кривичних дела повезаних са опојном дрогама. Ако се у обзир узму статистички подаци који приказују стање у којем се малолетници не појављују често као припадници тих група, нити се баве организовањем препродаје опојних дрога, ситуација са учешћем малолетника у најтежим облицима нарко-криминала је стабилнија и боља него што је била пре десет година, што је охрабрујућа информација.

Када је у питању извршење дела из члана 246 КЗРС, става који наводи да је неовлашћено прављење, набављање, поседовање или давање на употребу опреме, материјала или супстанци за које зна да су намењене за производњу опојних дрога кажњиво, није било већих промена у броју малолетних учинилаца током претходне деценије.

Велике промене наступиле су у броју извршених кривичних дела из члана 246а КЗРС, који инкриминише неовлашћено држање опојних дрога. Наиме, кривично дело неовлашћеног држања у мањим количинама и за сопствену употребу супстанци или препарата који су проглашени за опојне дроге чини велики број малолетника. Највећи број извршених кривичних дела злоупотребе опојних дрога јесте управо за наведени став кривичног дела неовлашћеног држања опојних дрога, и током периода од десет година за ову групу дела забележен је највећи раст.

Табела 6. Упоредни приказ броја извршених кривичних дела из члана 246, став 1, и 246а КЗРС, став 1, од стране малолетних учинилаца за период 2010–2020.

Други став члана 246а, који говори о неовлашћеном држању велике количине супстанци или препарата проглашених за опојне дроге, уведен је 2019. године, па у складу са тим статистички подаци не бележе значајан број извршилаца овог дела. Током 2020. забележена су четири учиниоца овог облика кривичног дела.

Како је тренд повећања извршења кривичних дела нарко-криминала примећен у претходном периоду, посебно за дела из члана 246а КЗРС, претпоставка је да ће у предстојећим годинама доћи и до већег броја извршилаца овог деликта, што је потенцијално значајан проблем. Само поседовање велике количине психоактивних супстанци говори о преласку на озбиљније облике поступања са опојним дрогама, као и на вршење тежих кривичних дела, тако да свако повећање броја таквих дела у којима малолетници суделују представља опасност за друштво.

Треће кривично дело које обухвата област злоупотребе опојних дрога у Кривичном законнику Републике Србије јесте омогућавање уживања опојних дрога. Основни облик дела се врши кроз навођење другог на употребу психоактивних супстанци, давање опојних дрога на уживање, или кроз омогућавање просторија за уживање опојних дрога. Појављивање малолетника у улози учинилаца овог дела варира. У 2016. години забележен је само један учинилац тог дела, док је у 2018. години регистровано 13 учинилаца (САТИТ).

Табела 7. *Крећање броја извршених кривичних дела из члана 247 КЗРС, став 1, од стране малолетних учинилаца за период 2010–2020. године*

Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела нарко-криминала

Према одредбама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица извршена је категоризација малолетних учинилаца према њиховом узрасту. Закон прави разлику између термина малолетник, млађи малолетник и старији малолетник, као и млађе пунолетно лице. Малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, али није навршило осамнаест година. Млађи малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило шеснаест година.

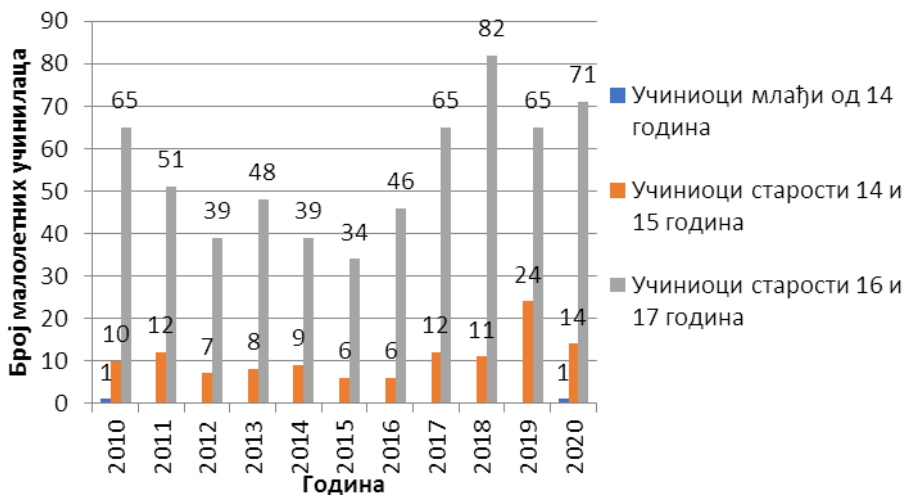
Старији малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест, а није навршило осамнаест година. Млађе пунолетно лице је лице које је у време извршења кривичног дела навршило осамнаест, а у време суђења није навршило двадесет једну годину (Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, 2005).

За кривично дело неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога током претходних десет година регистрована су само два учиниоца млађа од 14 година. Ситуација са млађим малолетницима је нешто другачија и бележи благи пораст броја извршилаца од 2017. године, али је ситуација са том групом малолетника при извршењу овог облика кривичног дела углавном на сличном нивоу током целе деценије.

Када су у питању старији малолетници и вршење кривичног дела из чл. 246 КЗРС, став 1, стање је нешто другачије. Почетак деценије је обележио повећан број малолетних учинилаца тог дела, током 2014. и 2015. године тај број био је знатно нижи, да би се од 2016. године поново регистровало повећање броја старијих малолетника као учинилаца, а тај број је достигао максимум 2018. године.

Табела 8. Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела из чл. 246 КЗРС, став 1, у периоду од 2010–2020. године

Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела за чл. 246 КЗРС, став 1

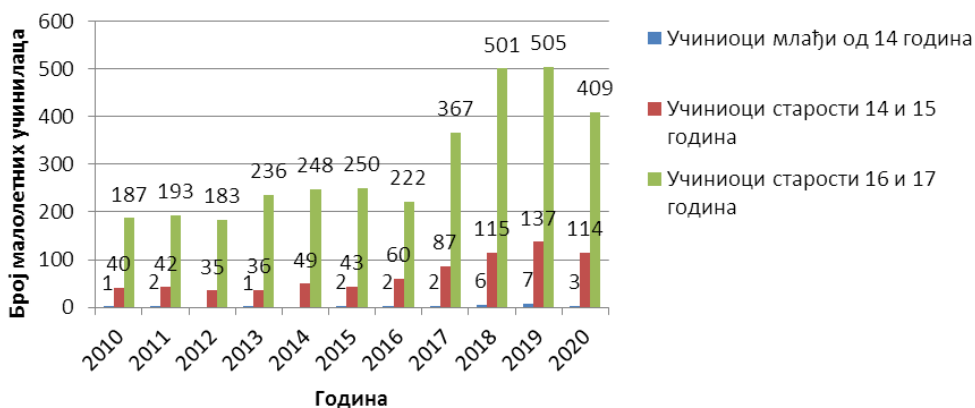
Приказани статистички подаци приказују знатно већи број старијих него млађих малолетника као учинилаца кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога. Међутим, када се упореди заступљеност млађих и старијих малолетника током 2010. и 2020. године у укупном броју извршених кривичних дела из члана 246 КЗРС, приметан је значајан пораст удела млађих малолетника. Према подацима из 2010. године, 7,8% млађих малолетника извршило је наведено кривично дело, а 2020. године тај проценат био је чак 15,9%. Када су у питању старији малолетници, удео који су они чинили у 2010. години је 83,3%, а 2020. године тај удео је 80,6%, односно није се значајније променила заступљеност старијих малолетника у вршењу овог деликта.

Кривично дело неовлашћеног држања опојних дрога претрпело је промене и по питању заступљености одређених категорија малолетника у његовом извршењу. Када су у питању деца, односно лица млађа од 14 година, у оквиру овог кривичног дела постоји знатно више извршилаца него што је то случај са чланом 246 КЗРС. Велико увећање броја учињених кривичних дела приметно је и код млађих

и код старијих малолетника. Подаци на графикону (табела 9) илуструју такво стање. Такође, и овде би са задршком требало приступити подацима за 2020. годину, узимајући у обзир стање са корона-вирусом о којем је претходно било речи.

Табела 9. *Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела из чл. 246а КЗРС, став 1, у периоду од 2010–2020. године*

Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела за чл. 246а КЗРС, став 1

Увећање заступљености млађих малолетника у укупном броју извршења кривичних дела од стране малолетних лица приметно је и код кривичног дела неовлашћеног држања опојних дрога. Током 2010. удео учинилаца старости 14 и 15 година био је 16,7%, а 2020. је увећан на 20,2%. Ситуација код старијих малолетника је таква да је 2010. године кривично дела из чл. 246а КЗРС чинило 78,2% учинилаца старости 16 и 17 година, а 2020. године 72,6%.

Старосна структура малолетних учинилаца кривичног дела из члана 247 КЗРС приказује одређену динамику у кретању броја извршилаца. У последњих десет година само један извршилац овог дела био је млађи од 14 година. Број малолетних учинилаца старости 14 и 15 година разликовао се од године до године, али никада није прешао бројку од три учиниоца у току једне године. Нешто је већи број старијих малолетника као учинилаца основног облика дела омогућавања уживања опојних дрога, а највећи број изврши-

лаца регистрован је 2018. године – 11 малолетних извршилаца. Слична ситуација постоји и када је у питању извршење дела из става 2 овог кривичног дела, при чему је нешто већи број старијих него млађих малолетника у улози учинилаца (САТИТ).

Полна структура малолетних учинилаца кривичних дела нарко-криминала

У оквиру статистичких података о злоупотреби опојних дрога међу популацијом малолетника може се констатовати да дечаци представљају доминантну категорију учинилаца ове групе дела, док су девојчице заступљене у знатно мањем броју, али свакако чине део учинилаца наведених кривичних дела (Николић, 2015: 182).

У полној структури малолетника у укупном броју извршених кривичних дела повезаних са опојним дрогама доминантан удео заузимају дечаци у односу на девојчице, и то за сва три кривична дела, као и за сваки став у оквиру тих дела. Изразита разлика постоји за дело из члана 246 КЗРС (став 1) и дело из члана 246а (став 1), где дечаци имају апсолутну превагу као извршиоци у односу на девојчице.

Табела 10. *Полна структура малолетних учинилаца кривичног дела из члана 246 КЗРС, став 1, за период од 2010–2020. године*

Када је реч о кривичном делу из члана 246а КЗРС, изразито је већи број мушких преступника у односу на женске. Такође, постоји и тренд раста броја извршених кривичних дела из године у годину, а тај тренд је забележен и код дечака и код девојчица. Пошто се ту ради о распрострањености директне злоупотребе опојних дрога од стране малолетника, јер основни облик овог кривичног дела предвиђа неовлашћено држање у мањој количини за сопствену употребу супстанци проглашених за опојне дроге, онда би се оваква ситуација могла назвати забрињавајућом.

Табела 11. *Полна структура малолетних учинилаца кривичног дела из члана 246а КЗРС, став 1, за период од 2010–2020. године*

Међутим, то што статистички подаци показују увећање броја злоупотреба међу малолетницима, не мора нужно да значи да је дошло до екстремног повећања коришћења психоактивних супстанци у тој популацији. Само статистичко повећање броја извршених кривичних дела може бити резултат увећане репресивне активности, просте чињенице да јавност више говори о тој теми, те се већи истраживачки фокус ставља на ову област, што се углавном дешава под притиском јавности на политичку елиту и извршне структуре у полицији и правосуђу (Лајић, 2016: 56).

Закључак

Међу ауторима који се баве проблемом малолетничког криминала не постоји идентично тумачење када је у питању употреба термина којим се означава вршење кривичних дела од стране малолетника. Према Шкулићевом мишљењу, адекватније је користити термин „малолетничка делинквенција” него термин „криминал малолетника”, како би се избегла стигматизација малолетних лица која би се могла негативно одразити на њихово будуће кримогено понашање (Шкулић, 2011). Игњатовић је супротног мишљења и истиче да појам малолетничке делинквенције подразумева разноврсна дела, од антисоцијалних понашања па до кривичних дела, а заједничка црта им је то што их чине лица одређеног узраста, односно малолетници (Игњатовић, 2015: 20). Како бисмо избегли конфузију око терминолошког одређења, определили смо се за употребу термина „криминал малолетника” за означавање извршења кривичних дела од стране малолетника.

Иако статистички подаци о малолетничком криминалу говоре у прилог томе да се укупан број малолетника као учинилаца кривичних дела смањује из године у годину, подаци о заступљености малолетних лица у вршењу кривичних дела нарко-криминала говоре да је она у последњих неколико година у порасту. Деликти насиља, такође, последњих година бележе раст, што је приметно у различитим групама кривичних дела, на првом месту кривичних дела против слободе и права човека и грађанина. У оквиру групе кривичних дела против полне слободе приметан је пораст броја кривичних пријава против малолетника, док је у укупној заступљености извршених кривичних дела против живота и тела регистрован благи пораст, односно ни ови деликти насиља не прате тренд опадања.

Подаци за период од 2010. до 2020. године о заступљености извршења кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, за основни облик тог дела, указују на повећање броја кривичних дела учињених од стране малолетника, а као посебно алармантна наводи се 2018. година, у којој је регистровано највише малолетних учинилаца тог дела, чак 94. Пад који се бележи током 2020. године, када је у питању извршење кривичних дела повезаних са опојним дрогама, требало би узети са дозом

резерве услед стања са коронавирусом, уведеног ванредног стања и мера спровођених током тог периода.

Кривично дело неовлашћеног држања опојних дрога чини изузетно велики број малолетника. Наиме, дело неовлашћеног држања у мањим количинама и за сопствену употребу супстанци или препарата који су проглашени за опојне дроге, што је основни облик дела, врши велики број малолетника. Подаци из 2010. Године наводе број од 239 малолетних учинилаца тог дела, док статистика из 2020. године бележи 563 малолетника као учинилаца тог кривичног дела. Но, највећи број је забележен 2019. године – чак 689 малолетних извршилаца.

Када је реч о појављивању малолетника у улози учинилаца кривичног дела омогућавања уживања опојних дрога, број извршених дела варира из године у годину, али не представља значајнији проблем за малолетничку популацију, јер обухвата незнатан број учинилаца.

Старосна структура малолетних учинилаца кривичних дела нарко-криминала, без обзира да ли је у питању кривично дело из члана 246, 246а или члана 247 КЗРС, таква је да се као учиниоци у највећем броју појављују старији малолетници, односно лица од 16 и 17 година. Што се тиче полне структуре, доминантну категорију представљају дечаки, а изразита разлика постоји за кривична дела из чл. 246 КЗРС (став 1) и чл. 246а (став 1), где дечаки имају апсолутну превагу као извршиоци у односу на девојчице.

Приказ тренутног стања из области нарко-криминала повезаног са малолетницима требало би да укаже на проблем пораста броја учинилаца те категорије, као и да скрене пажњу на потребу спровођења истраживања која би омогућила проналазак практичног решење за проблем пораста број малолетних учинилаца кривичних дела нарко-криминала.

Литература

1. Билтен Републичког завода за статистику, број 666 (2021). *Малолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији – историја, ојужења и осуде – 2020*, Републички завод за статистику, Београд.

2. Бошковић, Г. (2017). *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд.
3. Вујичић, Н. (2020). *Стање и тенденције криминалијетета малолетника у Републици Србији*, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања 2020 / vol. XXXIX /1, Београд, 2020, 81-94.
4. *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-јавној заштити малолетних лица*, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005.
5. *Закон о психолошким контролисаним сујетанцама*, Службени гласник Републике Србије, бр. 99/2010 и 57/2018.
6. Игњатовић, Ђ. (2015). *Криминалијетет малолетника: стара тема и нове дилеме*, Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја (ур. др Ивана Стевановић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања).
7. Игњатовић, Ђ. (2014). *Стање и тенденција криминалијетета малолетника у Србији – Анализа статистичких података*, Crimen 5 (2): 173–195.
8. Јовашевић, Д. (2006). *Лексикон кривичној јавној заштити*, Службени гласник, Београд.
9. Ковачевић, М. (2016). *Опис узорка*. У: Николић-Ристановић, В. (ур.), Деликвенција и виктимизација малолетних лица у Србији, Резултати међународне анкете самопријављивањем деликвенције, Београд.
10. Константиновић, С. В., Ристановић, В. Н., & Костић, М. (2009). *Криминологија*, Пеликант принт, Ниш.
11. *Кривични законик*, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 –испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
12. Лајић, О., Маринковић, Д. (2019). *Криминалистичка методика*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд.
13. Лајић, О. (2016). *Перцепција наркоманије и нарко-криминала у општој популацији и популацији студентата КПА*, Журнал за криминологију и право, Криминалистичко-полицијска академија, 21 (3): 39-60.
14. Николић, Г. (2015). *Малолетници учиниоци кривичних дела у вези са општим дрогама*. Београд : Журнал за криминологију и право (Vol 20, No. 1), 173-189.

15. Подаци Сектора за аналитику, телекомуникационе и информационе технологије Министарства унутрашњих послова Републике Србије, 2021.
16. Републички завод за статистику (саопштење), бр.194. (2021). *Малолетни учиниоци кривичних дела 2020*, Београд, 2021.
17. Ђопић, С. (2016). *Деликвентно понашање малолетних лица: обим и структура*, У: Николић-Ристановић, В. (ур.), Деликвенција и виктимизација малолетних лица у Србији, Резултати међународне анкете самопријављивањем деликвенције, Београд.
18. *Уредба о мерама за време ванредног стања* („Сл. гласник Републике Србије”, бр. 63/2020).
19. Шкулић, М. (2011). *Малолетничко кривично право*, Правни факултет, Београд.

Juvenile Drug-Related Crime in Serbia – Current Situation and Tendencies

Abstract: *The growing involvement of minors in drug-related crimes is a problem that our country has been struggling with in recent years. First, it is necessary to point out the increase in the number of drug-related crimes in which juveniles appear in the role of perpetrators, which is the main goal of this paper. The need to highlight the increase in the number of criminal charges and convictions of juveniles for this group of crimes stems from the fact that in other categories of crimes there is a decrease in the number of juvenile offenders, and at the same time, in the group of crimes involving drug abuse the number of juvenile offenders is growing. A worrying circumstance is that juveniles keep pace with adult perpetrators of drug crimes, as in both categories there is a noticeable trend of increasing the representation of this group of crimes.*

Data from judicial statistics, imprimis of the Republic Bureau of Statistics, provide insight into the new state of juvenile drug crime, while data from the Ministry of the Interior show more detail in the development of this delicate phenomenon. The criminal offense of unauthorized production and distribution of narcotics and the of criminal offense of unauthorized possession of narcotics are committed by a large number of juveniles, and over a period of ten years there has been a marked increase in the number of committed offenses.

The age structure of juvenile perpetrators of drug crimes is such that the majority of perpetrators are older juveniles, that is persons aged 16 and 17. When it comes to gender structure, boys constitute the dominant category.

The goal of this paper is to draw attention to the prevalence of this problem by presenting the current situation and trends of juvenile drug crime.

Keywords: *minors, drug crime, criminal charges, verdicts, gender and age structure.*